

Samma villkor för fattiga då som nu

Skamluvan av **Ulla-Maria Andersson** handlar om Lovisa. Hon är dotter till en ensamstående mor och bor med henne och en utvecklingsstörd bror i ett hyrt torp på 1860-talets Öland. Försörjer sig och modern genom att arbeta som piga hos bonden som äger torpet. Noggrant påpassad av sockenprästen som kräver kyrkobesök och regelbunden nattvardsgång. Utsatt för pojkars klåfingrighet och blir våldtagen av bondens son. Drömmer om ett annat liv och spar pengar av sin piglön, men bli bestulen.

Så långt kan berättelsen förefalla som en av många sorgliga historier i Fattigsverige på 1800-talet. Denna berättelses styrka är att författaren beskriver miljön, samhället och människorna på ett mycket målande och inkännande sätt, utan att vara särskilt mångordig. Skammen och utsattheten blir tydliga och människornas vardagliga tillvaro blir begripliga.

Lovisa ger inte upp, hon hittar en annons om att en stor brand härjat i Gävle och att man behöver arbetskraft för återuppbyggnad av staden. Hon tar reda på hur man kan ta sig dit och beslutar att sälja sina långa flätor för att få pengar till en biljett. Men det räcker inte med biljett. Man måste ha flyttbetyg. Detta utfärdas av sockenprästen. Eftersom Lovisa inte tillräckligt ofta deltagit nattvarden och dessutom, enligt prästens uppfattning, betett sig uppstudsigt säger han att han inte kan rekommendera henne och skriver att hon har en tveksam vandel.

Hon kommer till Gävle. Även där är prästen folkbokförare. Han tar del av flyttbetyget och anser att hon inte kan bli skriven i staden eftersom hon har en tveksam vandel och inget jobb, "fattigdomsriskerna är för stora". Och vad har hänt med hennes flätor, har hon suttit inne? Hon förklarar att hon är ostraffad, konfirmerad och kan katekesen. Det hjälper inte.

Utan stämpel i flyttbetyget har hon svårt att få arbete och bostad och blir hänvisad till det vi i dag kallar gigjobb eller den svarta marknaden. Dessutom gör anmärkningarna i flyttbetyget att hon saknar "laga försvar". Den som saknade laga försvar jämfördes med lösdrivare.

Hon hittar tillfälliga jobb, i kålskörden, som murardräng och på cigarrfabriken. Som bostadslös driver hon omkring och sover i skjul och baracker och blir tagen av polisen som antecknar henne i sin svarta bok. Men hon ger inte upp och småningom kommer hennes liv att få en positiv vändning, genom ett oväntat möte. Detta ska jag inte avslöja här. Men jag kan säga att det ger boken ytterligare en dimension.

Behållningen av boken är en stark upplevelse av att väldigt lite förändrats på de drygt 150 år som gått sedan Lovisa lämnade Öland. Fortfarande råder restriktivitet och misstänksamhet mot "utbölingar". I dag kommer främlingar inte från andra socknar och städer, utan från andra länder. I dag är det inte prästen som sorterar och bedömer, utan Migrationsverket och andra myndigheter. Förhör hålls, vandel prövas, uppehålls- och arbetstillstånd är kopplade till snåriga och omfattande regelverk. Människor som vill jobba och försörja sig förhindras genom njugghet och krångliga bestämmelser. Det krävs, nu som då, envishet och tålamod för att få bli en del av det samhälle man flytt till och vill bli en del av.

Lovisa får under en period sova i ett skjul där en vän och vännens fästman bor. Den som äger skjulet upptäcker Lovisa, kör ut henne och vräker vännen. I dag blir ensamkommande som fått uppehållstillstånd och ungdomslägenhet vräkta om de hyser in kompisar.

Lovisa flyttar tillbaka till Öland. Jag hoppas på en fortsättning för att få veta vad som händer sedan.

Gun-Lis Angsell

Skamluvan

Ulla-Maria Andersson

Norstedts förlag

